

بررسی رتبه بندی CAMEL در بانک‌های اسلامی

سرکار خانم مهناز بهرامی

کارشناس اداره بررسی‌های اقتصادی

بانک مرکزی جمهوری اسلامی ایران

مرکز ثقل نظارت بانکی، انجام بازرسی‌های مستقیم و منظم از شعب بانک‌ها می‌باشد. این بازرسی مستقیم^۱ با نظارت‌های غیر مستقیم^۲ همراه می‌گردد. علیرغم اینکه بازرسی مستقیم مؤثرترین ابزار برای تعیین سلامت و صحت بانک می‌باشد لیکن پرهزینه و وقت‌گیر است. انجام نظارت غیر مستقیم نیاز بازرسی به بازرسی‌های موردی (بدون برنامه قبلی) را کاهش میدهد. مشخص کردن فعالیت‌های توأم با ریسک بانک یا یک موسسه مالی خاص از دیگر وظایف نظارت غیر مستقیم است. برای مثال اگر در گزارش‌های نظارت غیر مستقیم قید شود که بانک مورد نظر با ریسک نوسان نرخ بهره مواجه می‌باشد، تعداد کارشناسان آگاه به نوسان نرخ بهره در تیم بازرسی آن بانک افزایش خواهد یافت.

دو ابزار مهم در انجام نظارت غیر مستقیم عبارتند از نظارت از طریق سیستم^۳ on - line و دیگری استفاده از مدل‌های اقتصاد سنجی می‌باشد.

نظارت از طریق صفحه مانیتور (on - line) دربرگیرنده نسبت‌های مالی است که از ترازنامه فصلی و صورتهای درآمدی استخراج می‌شوند. این نسبت‌ها می‌توانند از قبل هشدار برای گسترش مشکلات مربوط به سلامت و ثبات بانک تلقی شوند.

مدل‌های اقتصاد سنجی نیز از ترکیب نسبت‌های مالی بانک بدست می‌آیند. این مدل‌ها به جای قضاوت انسانی، روی آزمایش‌های آماری استوار هستند. در بانک مرکزی آمریکا (فدرال رزرو بانک) روش نظارت مستقیم دو مدل اقتصاد سنجی را در بر می‌گیرد که در مجموع سیستم رتبه بندی تخمینی^۴ نامیده می‌شوند.

1. on - site examinations

2. off - site surveillance

3. supervisory screens

4. The System Estimating Examination Ratings (SEER)

یک مدل، تحت عنوان مدل طبقه بندی^۱ ریسک نامیده می‌شود، که از آخرین آمارهای فصلی برای تخمین این احتمال استفاده می‌گردد که آیا هر بانک تحت نظارت فدرال رزرو در دو سال آینده ورشکست خواهد شد یا خیر؟

مدل دیگر، مدل رتبه بندی SEER است و از آخرین آمار مالی بانک برای محاسبه CAMEL استفاده می‌نماید. رتبه بندی CAMEL نمایانگر کیفیت شرایط مالی، تصویری از وضعیت ریسک‌ها و عملکرد کلی بانک است. این رتبه بندی ۶ ناحیه را مد نظر قرار می‌دهد:

Capital Protection	* سرمایه
Asset Quality	* کیفیت دارایی
Management Competence	* شایستگی مدیریت
Earnings Strength	* درآمد
Liquidity risk exposure	* ریسک نقدینگی
market risk sensitivity	* حساسیت ریسک بازار

به هر یک از این معیارهای رتبه‌ای تعلق گرفته و در نهایت مجموعه این رتبه‌ها درجه نهایی بانک بازرسی شونده را تشکیل می‌دهد. رتبه‌های نهایی از ۱ الی ۵ می‌باشند. رتبه یک بالاترین رتبه (قوی‌ترین عملکرد) و رتبه پنج پایین‌ترین رتبه (ضعیف‌ترین عملکرد) است. در مجموع بانک‌های با رتبه‌های یک یا دو از لحاظ سلامت و ثبات^۲ در سطح بالا قرار داشته و در مقابل بانک‌های با رتبه سه - چهار و پنج از عملکرد رضایت بخشی برخوردار نیستند.

نتیجه رتبه‌بندی بانک‌ها و مؤسسات مالی آمریکا، به صورت فصلی برای ۱۲ بانک فدرال رزرو ارسال می‌شود. انجمن ایالتی بیمه سپرده‌ها (FDIC)^۳ و دفتر کنترل پولی (OCC)^۴ نیز برای انجام نظارت غیر مستقیم روی بانک‌ها و مؤسسات مالی از مدل‌های اقتصادسنجی استفاده می‌نمایند.

نتایج بررسی‌ها نشان می‌دهد که بانک‌های دارای رتبه‌های سه، چهار و پنج بیشتر از سایرین در معرض خطر ورشکستگی قرار دارند. برای مثال کری (Cury 1995) دریافت که ۷۴ درصد از بانک‌هایی که از ۱۹۸۰ تا ۱۹۹۴ ورشکست شده‌اند دو سال قبل از ورشکستگی از رتبه سه، چهار یا پنج آزمایش CAMEL شامل حال آن‌ها شده بود. نتایج فوق سبب گردیدند تا ناظرین بانک‌ها به محض مشاهده نتایج ضعیف در آزمایش CAMEL هر بانک، میزان نظارت خود بر بانک‌های مورد نظر را اضافه نمایند.

1. SEER risks rank model

2. Safe and soundness

3. Federal Deposit insurance corporation

4. Office of the Comptroller of the currency

مدل‌های اقتصادسنجی در مورد بحران‌های مالی هشدار می‌دهند، هشدارهایی که می‌توانند به وسیله افزایش نظارت بازرسین به کاهش احتمالی ورشکستگی کمک نمایند. نتایج آزمایش CAMEL باید محرمانه تلقی شده و به جز بازرسین مربوطه و همچنین هیئت مدیره بانک مورد بررسی، سایرین نباید از نتایج آن مطلع شوند.

روش تحقیق:

در این روش از فرمول رگرسیون پرابیت^۱ استفاده می‌شود. برای تخمین احتمال اینکه رتبه CAMEL بانک مورد بررسی از رتبه‌های یک و دو به سه یا چهار یا پنج تنزل خواهد یافت یا خیر، آمارهای مالی بانک مورد استفاده قرار می‌گیرند. ضمناً متغیر وابسته^۲ نیز زمانی که رتبه CAMEL بانک در ۲۴ ماه آینده از وضع مساعد به وضعیت نامساعد تنزل یابد از ارزش «یک» برخوردار گردیده و چنانچه بانک مورد بازرسی قرار گیرد لیکن تصویر CAMEL آن در همان ۲۴ ماه تنزل نیافته باشد متغیر وابسته از ارزش «صفر» برخوردار می‌شود.

مدل طبقه‌بندی ریسک SEER نیز یک مدل پرابیت محسوب می‌شود که از آمارهای بانکی استفاده می‌نماید. از این روش برای تخمین احتمال اینکه یک بانک تحت نظارت فدرال رزرو آیا در ۲۴ ماه آینده ورشکست خواهد شد یا سرمایه آن به کمتر از ۲ درصد کل دارائی‌ها کاهش خواهد یافت، استفاده می‌شود.

مدل رتبه‌بندی SEER یک رگرسیون لاجیت چند جمله‌ای^۳ است که از آمارهای مالی برای تخمین رتبه CAMEL استفاده می‌نماید.

متغیرهای توضیحی^۴ برای مدل پیش‌بینی تنزل CAMEL از یکسری نسبت‌های عملکرد مالی^۵ و همچنین اندازه (سایز) بانک تشکیل می‌شوند که همگی در مدل طبقه‌بندی ریسک SEER به چشم می‌خورند.

نسبت‌های عملکرد مالی نمایانگر اثرات ریسک اهرمی^۶، ریسک اعتباری^۷ و ریسک نقدینگی^۸ است. این سه ریسک باعث به وجود آمدن بحران بانک‌های تجاری بودند.

(Putnam 1983 Cole and Gunther 1998)

1. probit regression

3. Multinomial logit regression

5. Financial Performance ratios

7. Credit risk

2. Dependent variable

4. Explanatory variables

6. Leverage risk

8. Liquidity risk

الف - ریسک اهرمی

(ارزش خالص)^۱ سرمایه منهای سرقفلی = ریسک اهرمی
کل دارائی‌ها

هنگامی که میزان زیان یک بانک از سرمایه آن پیشی گیرد به طوری که بانک در ایفای تعهدات خود ناتوان گردد، ریسک اهرمی بوجود می‌آید. بنابراین ناظرین انتظار دارند که اگر سرمایه بانک در سطح بالایی باشد ریسک اهرمی پایین‌تر بوده و احتمال تنزل رتبه CAMEL نیز گاهی می‌یابد.

روش دیگر محاسبه ریسک اهرمی عبارت است از: نسبت خالص درآمد^۲ به متوسط دارائی‌ها (بازده متوسط دارائی‌ها^۳) یا ROA، ناظرین بانکی رقم ROA را نیز در طبقه بندی ریسک اهرمی می‌گنجانند زیرا درآمدهای صندوق بازنشستگی منبع مهمی به عنوان سرمایه مازاد برای بانک‌ها به حساب می‌آید زیرا هر قدر درآمد بانک بالاتر باشد مقاومت آن در برابر شوک‌های اقتصادی بیشتر خواهد بود (Berer 1995) ضمناً انتظار می‌رود درآمد بالاتر، ریسک تنزل CAMEL در آینده را کاهش دهد.

ب - ریسک اعتباری

ریسک اعتباری عبارت است از نسبت وام‌های سررسید گذشته به کل دارائی‌ها^۴ که براساس تاریخ انقضاء سررسید به چند گروه تقسیم می‌شوند:

* وام‌های با تاریخ انقضاء سررسید بین ۳۰ تا ۸۹ روز

* وام‌های با تاریخ انقضاء سررسید بیش از ۹۰ روز

* وام‌های غیر تجمعی^۵

* اموال غیرمنقول^۶

* وام‌های تجاری و صنعتی

* وام‌های مسکن افراد مقیم^۷

کلیه وام‌های فوق باید به عنوان درصدی از کل دارائی‌ها محاسبه شوند.

1. Net worth

2. Net income

3. Return on average assets (ROA)

4. The ratio Ioans Past total assets

5. Nonaccrual loans

6. Othr real estate owned (OREO)

7. Residential real estate lons

ریسک اعتباری عبارت است از قصور وام گیرنده در بازپرداخت اصل و بهره وام. مدل فوق الذکر شش مقیاس از ریسک اعتباری را در بر می گیرد. مقایسه های مورد نظر از تجارب ورشکستگی بانکی در اوایل دهه ۱۹۹۰ میلادی استنتاج گردیده اند (Hanc 1997)، نسبت های مربوط به وام های سررسید گذشته و وام های غیر تجمعی نیز در طبقه بندی این ریسک وارد می شوند زیرا بانک ها برای این گروه از وام ها در مقایسه با وام های جاری خود هزینه بیشتری متحمل می شوند.

اموال غیر منقول نیز در این طبقه بندی جای می گیرد زیرا چنانچه این نسبت، یعنی (OREO) در سطح بالایی باشد نشان دهنده آن است که مدیریت ریسک اعتباری در سطحی بسیار نازل قرار دارد و این امر از آنجا ناشی می شود که بانک مجبور است مقادیر متناهی از وام ها را ضبط کند و یا اینکه وثایق تصرف شده را رها کند.

وام های سر رسیده گذشته ۳۰ روزه و ۹۰ روزه، همچنین وام های غیر تجمعی و OREO نمایانگر مشکلات کیفیت دارائی ها می باشند. (Moran and stiroh 2001)

ج - ریسک نقدینگی

ریسک نقدینگی در برگیرنده ارزش دفتری اوراق بهادار به کل دارائی ها می باشد، ضمناً نسبت گواهی های سپرده به کل دارائی ها نیز در این طبقه بندی می گنجد، ریسک نقدینگی عبارت است از عدم توانایی بانک در تامین نیازهای متقاضیان وام یا اضافه برداشت در یک قیمت منطقی. حجم زیاد دارائی های نقدی مانند اوراق سرمایه گذاری^۱ نمایانگر توانایی بالای بانک در تامین نیازهای نقدینگی غیر قابل پیش بینی بوده و رتبه بالاتری را در ارزیابی CAMEL نصیب بانک می نماید.

ریسک نقدینگی به non-core funding یک بانک نیز مربوط است. core funding عبارتند از: حساب های جاری^۲، حساب های پس انداز^۳ و سپرده های مدت دار کوچک^۴ این حساب ها در برابر تفاوت میان نرخ بهره بانکی و نرخ بهره بازار غیر حساس هستند. در مقابل non-core funding مانند گواهی پس انداز کاملاً در برابر تغییرات نرخ بهره حساس می باشند. حال چنانچه اتکاء بانک به گواهی پس انداز (CD) بالا باشد، در آینده بانک مورد نظر را با تنزل رتبه CAMEL مواجه خواهد کرد.

مدل مورد بحث اثرات متغیرهای دیگری از قبیل اندازه بانک و لیاقت مدیریت روی ریسک را

1. Investment Securities
3. Saving Accounts

2. Checking Accounts
4. Small time deposits

نیز در بر می‌گیرد. محاسبه لگاریتم طبیعی کل دارائی‌ها (سایز) نیز ضروری است زیرا بانک‌های بزرگ با ایجاد تنوع در ارائه خدمات و گسترش جغرافیایی شعب، ریسک خود را کاهش می‌دهند. اگر رتبه CAMEL یک بانک برابر دو باشد متغیر مجازی^۱ برابر یک برای آن در نظر گرفته می‌شود زیرا احتمال تنزل رتبه CAMEL این بانک بیشتر از بانکی است که رتبه CAMEL آن برابر یک است.

بالاخره اگر مدیریت یک بانک در ارزیابی CAMEL در حد ضعیف معرفی شده باشد، متغیر مجازی یک برای آن در نظر گرفته می‌شود. در این حالت ناظرین بانکی نگرانی خود از کیفیت پایین مدیریت بانک را منعکس می‌کنند.

آمارهای مورد نیاز:

برای محاسبات فوق‌الذکر دریافت آمارهای مندرج در ترازنامه، همچنین آمارهای درآمد بانک ضروری است. کلیه بانک‌ها باید به صورت فصلی آمارهای خود را ارائه نمایند. در محاسبات چنانچه بانکی در دو سال گذشته رتبه یک یا دو را دریافت کرده باشد به عنوان no-downgrade طبقه بندی می‌شود، در مقابل بانکی که در دو سال گذشته رتبه سه، چهار یا پنج دریافت کرده باشند به عنوان downgrade طبقه بندی می‌گردد. در این حالت داریم:

رتبه بندی سال اول $yt+1$

رتبه بندی سال دوم $yt+2$

$\text{downgrade} = 1$

$\text{no-downgrade} = 0$

مدل پیش بینی تنزل رتبه، شش بار تخمین زده می‌شود. اول رگرسیون سال ۱۹۹۰ و سال ۱۹۹۱ بر اساس آمار سه ماهه آخر سال ۱۹۸۹ محاسبه می‌گردد، سپس رگرسیون سال ۱۹۹۱ و سال ۱۹۹۲ بر اساس آمار سه ماهه آخر سال ۱۹۹۰ محاسبه می‌شود و این عمل به همین ترتیب برای سال‌های بعد تکرار شده و در مجموع شش رگرسیون حاصل می‌گردد.

تجزیه و تحلیل CAMEL برای بانک اسلامی:

الف - کفایت سرمایه (C)

بانک‌های اسلامی مانند بانک‌های متعارف ناگزیر هستند تا سطح معقولی از سرمایه را

نگهداری نمایند. برخی از کشورهای اسلامی مانند بحرین به نسبت کفایت سرمایه ۱۲ درصد رسیده‌اند. در کشور مذکور ۵۰ درصد دارائی‌های مبتنی بر ریسک حساب‌های سرمایه‌گذاری^۱ در مخرج کفایت سرمایه منظور می‌شود.

AAOIFI در مورد کفایت سرمایه بانک‌های اسلامی روی دو نکته تأکید دارد:

* حساب‌های سرمایه‌گذاری جزء بدهی‌ها نیستند لیکن برای تأمین مالی دارائی‌ها به کار می‌روند،

* هنگامی که سرمایه بانک قادر به رویارویی با ریسک دارائی‌ها نباشد (بجز زمانی که آنها در اثر سوء مدیریت به وجود آمده باشند) از نظر تجاری بانک مذکور برای جذب این ریسک‌ها تحت فشار قرار خواهد گرفت که ریسک تجاری^۲ نامیده می‌شود.

ب - کیفیت دارائی‌ها (A)

از بانک‌های اسلامی انتظار می‌رود همانند بانک‌های متعارف، از دارائی‌های با ثبات در پر تقوی خود استفاده نمایند. بانک‌های مذکور برای مقابله با کاهش ارزش دارائی‌های خود یک برنامه زمان بندی شده و ذخایر مناسب در نظر بگیرند که منعکس کننده این تنزل ارزش باشد. در این رابطه بانک مرکز بحرین یک سری استاندارد برای کنترل ریسک‌های مختلف در نظر گرفته است. به طوری که بانک‌ها ملزم می‌باشند هنگامی که میزان ریسک اعتباری به ۱۰ درصد پایه سرمایه بالغ گردد بانک مرکزی را مطلع نمایند. حال چنانچه این میزان ریسک به ۱۵ درصد بالغ گردد بانک مذکور باید مجوز قبلی بانک مرکزی را برای انعقاد قرارداد مورد نظر کسب نماید.

ج - مدیریت حساب‌های سرمایه‌گذاری (M)

مدیریت بانک اسلامی نه تنها مسئول حفظ منافع سهامداران بانک است بلکه منافع دارندگان حساب‌های سرمایه‌گذاری را نیز باید مه نظر قرار دهد. بانک مرکزی بحرین کنترل ریسک‌ها و ذخایر قانونی بانک‌ها را از طریق دریافت منظم اطلاعات از سوی بانک‌ها به عهده دارد. بانک‌ها ملزم می‌باشند اطلاعات مربوطه را براساس استانداردهای موسسه AAOIFI تنظیم نموده و برای بانک مرکزی ارسال نمایند. استانداردهای مورد نظر در FAS یا استاندارد حسابداری مالی^۳ (ماده شماره ۱۱) منعکس می‌باشد در صورت‌های مالی بانک‌ها باید نحوه تخصیص سود منعکس باشد تا نحوه ذخیره‌گیری نیز مشخص گردد. به علاوه بانک‌ها مجاز

1. Profit Sharing Investment Accounts (PSIA)

2. Commercial risk

3. Financial Accounting Standards (FAS)

نیستند تا وجوه مربوط به حساب‌های سرمایه‌گذاری محدود^۱ را بدون مجوز به سایر حساب‌ها منتقل نمایند.

د- کیفیت درآمد (E)

برای دستیابی به رشد بلند مدت، حفظ کیفیت درآمد امری اساسی برای موسسه مالی محسوب می‌شود. ریسک‌های مربوط به زیان‌های اقتصادی یا زیان‌های مربوط به تصمیم‌گیری‌های غلط در سرمایه‌گذاری‌ها کاملاً در فرآیند درآمدی بانک منعکس می‌شود. زیان‌های اقتصادی نه فقط در کاهش ارزش منافع دارندگان حساب‌های سرمایه‌گذاری منعکس می‌شود بلکه در سوددهی بانک نیز اثر می‌گذارد. برای پیشگیری از این زیان، بانک‌ها موظف می‌شوند اجزاء درآمدهای مختلف را به اطلاع مقام نظارتی برسانند. این آمار گذشته از آمارهای مندرج در صورت‌های مالی، اطلاعات مربوط به ده نفر از دارندگان بیشترین سپرده‌ها، طرفین تجاری آنها و تقسیمات جغرافیایی را نیز در بر می‌گیرد.

ه- نقدینگی (L)

کنترل نقدینگی مهم‌ترین مسئولیت مدیریت بانک است. استفاده از وجوه کوتاه مدت در سرمایه‌گذاری‌های بلند مدت، بانک را با این ریسک مواجه می‌نماید که دارندگان حساب‌های سرمایه‌گذاری ممکن است متقاضی دریافت وجوه خود باشند و این نکته بانک را مجبور به فروش دارائی‌های خود نماید. در بانک اسلامی این امر اهمیت بیشتری می‌یابد زیرا اکثر فقها بر این عقیده استوار هستند که اکثر قراردادهای مضاربه در سررسید به پایان نمی‌رسند.

بانک مرکزی بحرین بانک‌ها را ملزم می‌کند تا منابع نقدینگی خود را از نظر تاریخ سررسید هماهنگ نماید و این هماهنگی باید شامل هر دو گروه حساب‌های سرمایه‌گذاری محدود و نامحدود باشد.

بانک مرکزی بحرین برای گزارش جریان وجوه، معیاری به این شرح برای بانک‌ها تعیین نموده است: وجوه نقدی در مدت زمان صفر تا شش ماه گنجانده خواهند شد و وجوه سررسید دار، مدت ۶ ماه تا ۵ سال را در بر خواهند گرفت.

به علاوه برای حساب‌های سرمایه‌گذاری نامحدود نیز محدود سررسید تعیین می‌شود. مدیریت بانک موظف خواهد بود از یک سیاست کنترل سررسید^۲ برای حساب‌های سرمایه

1. Restricted investment accounts

2. Mismatch Monitoring Policy

گذاری محدود استفاده نماید.

ریسک‌های مرسوم در بانکداری اسلامی:

چارچوب جدید کمیته بال (Basle II) در محاسبه جدید کفایت سرمایه، ریسک اعتباری را براساس ارزیابی طرفین معامله و ریسک بازار را براساس میزان نقد شدن دارائی‌های مالی مد نظر قرار می‌دهد، درحالی‌که در بانکداری اسلامی کلیه معاملات براساس پشتوانه دارائی‌ها استوار می‌باشند.

ریسکی که خاص بانک اسلامی می‌باشد به این ترتیب مشخص می‌شود:

یک بانک اسلامی برای پرداخت نرخ بازده مناسب به دارندگان حساب‌های سرمایه‌گذاری تحت فشار است زیرا این نرخ باید به گونه‌ای باشد که انگیزه کافی برای سپرده‌گذاران جهت نگره داری سپرده هایشان در بانک‌ها ایجاد نماید. حال اگر این نرخ بالاتر از نرخ قابل پرداخت به قراردادهای سرمایه‌گذاری باشد، بانک ممکن است از برخی از منافع خود جهت حفظ منافع سهامداران چشم‌پوشی نماید. کوتاهی و مسامحه در این امر ممکن است به خروج سپرده‌ها از بانک منتهی شود که به دنبال خود موقعیت تجاری و رقابتی بانک را با خطر روبرو خواهد کرد. این ریسک، ریسک تجاری^۱ نامیده می‌شود.

قراردادهای مضاربه و مرابحه با ریسک عدم تقارن^۲ مواجه می‌باشند. قرارداد مرابحه در مقایسه با مضاربه از درجه ریسک پذیری کمتری برخوردار است زیرا در قرارداد مرابحه، نرخ مورد نظر (mark - up) از قبل بین بانک و مشتری برقرار شده است. قرارداد مرابحه با ریسک بازرگانی^۳ نیز روبرو است، زیرا بانکی که کالاها را به نفع مشتری خریداری می‌کند ممکن است به دلیل تغییر شرایط مالی مشتری در پایان مدت قرارداد، با کالاهای غیر قابل فروش مواجه گردد. در این حالت بخشی از (mark - up) باید توسط بانک جبران گردد. بنابراین صاحب نظران اسلامی عقیده دارند که در قراردادهای بازرگانی بانک مجاز است تا برای جلوگیری از ریسک، (mark - up) را افزایش دهد.

یک مشکل جدی در قرارداد مضاربه برای بانک تامین‌کننده وجوه بوجود می‌آید و آن زمانی است که هیچ ضمانتی برای بازگشت سریع وجوه به بانک وجود ندارد. به علاوه ریسک عدم دریافت سود^۴ نیز قابل توجه است، و این اکثراً به قراردادهای کوچک بازرگانی بر می‌گردد که

1. Commercial risk

2. Asymmetric risk

3. Business risk

4. Risk of getting no profits

خاص اکثر جوامع اسلامی می‌باشد. مشکل مخاطره اخلاقی^۱ نیز در این رابطه به چشم می‌خورد زیرا هنگامی که نظارت و کنترل اساسی در جریان اجرای طرح وجود نداشته باشد، مشتری ممکن است میزان بازده درآمدی را کمتر از آنچه که به وقوع پیوسته اعلام نماید تا نرخ سود کمتری به بانک بپردازد. برای سپرده‌گذار، ریسک اصلی، قصور و کوتاهی^۲ بانک و سطح نامشخص سود پرداختی است. چنانچه مقررات بانکی مستحکمی وجود داشته باشد ریسک قصور بانک به حداقل می‌رسد.

پیشنهاداتی در ارتباط با اجرای سیستم CAMEL در بانک‌های ایران:

برای دستیابی به CAMEL در مورد یکایک بانک‌های ایران، همه اجزاء متشکله باید مورد بررسی و تجزیه و تحلیل قرار گیرند. اجزاء مربوط به کفایت سرمایه، نقدینگی، درآمد و کیفیت دارائی‌ها کاملاً در دسترس و قابل ارزیابی می‌باشند لیکن ارزیابی توانایی و لیاقت مدیریت بانک که از اجزاء مهم CAMEL می‌باشد تا حدودی مشکل به نظر می‌رسد زیرا بانک‌های ایران دولتی بوده و مدیران مربوطه موظف به تبعیت از بخشنامه‌ها و تکلیفات تحمیل شده از سوی نهادهای مختلف می‌باشند. در مورد ارزیابی توانایی مدیران بانک‌های ایران پیشنهاد می‌گردد بازرسان محترم ابتدا با هریک از مدیران و روسای ادارات بانک‌ها درباره مسائلی از قبیل خط مشی تجاری، مشکلات جاری مدیریتی و مدیریت ریسک گفتگو به عمل آورند. مذاکرات مذکور در مجموع به ارزیابی شایستگی مدیریت عامل بانک کمک نموده و مهارت‌های آنان در برنامه ریزی بلند مدت و شناسایی انواع مختلف ریسک مالی مشخص می‌گردد. بازدید از شعب داخلی بانک‌های مورد نظر (شعب منتخب) جهت ارزیابی مدیریت شعبه و عملیات آن هم می‌تواند صورت گیرد. متأسفانه در بانک‌های ایران پست مدیریت ریسک وجود نداشته و ارزیابی کاملی از ریسک‌هایی که مدیریت با آنها روبروست انجام نمی‌پذیرد. ایجاد این پست در بانک‌های ایران از ضروریات بوده و می‌تواند در برگیرنده بخش‌های ذیل باشد:

الف - مدیریت «ریسک اعتبار»^۳ (خطر عدم اجرای تعهدات از سوی طرف مقابل) که شامل ارقام زیر می‌باشد:

۱ - دارائی‌های قطعی ترازنامه (دارائی‌های داخلی)^۴

۱ - ۱ - ارزیابی گذشته

1. Moral hazard

2. Risk of bank failure

3. «Credit Risk» Management

4. On - Balance - Sheet Asset Domestic

- ۲-۱- امنیت اعتباری^۱
 - ۳-۱- وجود انضباط در وام دهی
 - ۴-۱- سیستم حمایت کننده کامپیوتری
 - ۲- دارائی های قطعی ترازنامه یا دارائی های بالای خط ترازنامه (دارائی های^۲ خارجی)
 - ۱- ۲- تجزیه و تحلیل ریسک کشور طرف قرارداد یا معامله^۳
 - ۲- ۲- مدیریت اعطای وام به کشورهای بدهکار
 - ۳- ۲- ارزیابی ریسک تجاری
 - ۴- ۲- مدیریت ریسک تجاری و امنیت اعتبار
 - ۵- ۲- مدیریت سود جهانی
 - ۳- ارقام احتمالی (خارج از ترازنامه^۴)
 - ۱- ۳- آشکار سازی (در حد نیاز)
 - ۲- ۳- مدیریت داده های مالی
 - ۳- ۳- اعمال محدودیت برای وام گیرنده
 - ۴- ۳- ایجاد محدودیت برای نسبت های مالی
- ب- مدیریت «ریسک بازار» شامل:
- ۱- ریسک نرخ بهره، ریسک نوسان قیمت، ریسک نقدینگی و ریسک نرخ ارز
 - ۲- انواع معاملات واقعی و احتمالی (خارج از ترازنامه)
 - ۳- مدیریت دارائی - بدهی
- ج- کنترل «مدیریت ریسک» شامل:
- ۱- ریسک عملیات روزانه، سیستم کنترل داخلی
 - ۲- ریسک اجرایی، آگاهی مدیران ارشد از ریسک جهت کسب توانایی برای اداره نمودن شعب داخلی و خارجی

بررسی سایر اجزاء CAMEL در بانک های ایران:

الف - کفایت سرمایه (C)

به موجب ماده ۹۳ قانون برنامه سوم توسعه سرمایه بانک های ایران به مبلغ ۵۰۰۰ میلیارد افزایش یافت. این افزایش از مرداد سال ۱۳۸۰ شروع شد و تا پایان دی ماه سال مذکور حساب

1. Credit Security
3. Country Risk

2. On - Balance - Sheet Asset Overseas
4. Off - balance Sheet Transactions

سرمایه بانک‌های ایران از این افزایش برخوردار شدند. برخی از بانک‌ها پس از افزایش از حداقل نسبت کمیته بال یعنی ۸ درصد برخوردار شدند لیکن به دلیل افزایش رقم مخرج کسر یعنی دارائی‌های مبتنی بر ریسک، این نسبت مجدداً با کاهش روبرو گردید. نسبت‌های مورد نظر به دلیل محرمانه بودن قابل ارائه نمی‌باشند.

ب - کیفیت دارائی‌ها (A)

افزایش مطالبات معوق و سررسید گذشته در صورت‌های مالی هر بانک کیفیت دارائی‌های بانک را با کاهش روبرو می‌نماید. این امر نشانگر وضعیت ریسکی بانک بوده و می‌تواند نمایانگر آن باشد که بسیاری از تسهیلات بدون وجود توجیه اقتصادی، مالی و فنی اعطا شده است. از سوی دیگر حجم زیاد مطالبات مورد بحث مستلزم کنار گذاشتن ذخیره متناسب به منظور پوشش زیان احتمالی است. از این جهت مطالبات معوق و سررسید گذشته می‌تواند سودآوری بانک‌ها را تحت تأثیر قرار دهد زیرا میزان ذخیره مطالبات مشکوک الوصل به صورت هزینه در حساب سود و زیان منعکس می‌گردد.

ج - ارزیابی مدیریت (M)

همانطور که قبلاً ذکر شد برای ارزیابی مدیریت بانک‌های ایران معیار مشخصی وجود ندارد، لیکن توجه به استانداردهای ذیل می‌تواند ضروری باشد:

۱ - ارزیابی کفایت سرمایه، کیفیت دارائی‌ها، درآمد بانک و نقدینگی مورد نیاز در شرایط دشوار اقتصادی،

۲ - توانایی تکنیکی، رهبری و اجرایی برای:

- ارتقاء کارکنان رده پایین تر به رده‌های بالاتر؛

- کیفیت نظارت اعمال شده از سوی مدیر؛

- کفایت آموزش کارکنان؛

- تطابق با قوانین و مقررات بانکی (پاسخگویی و واکنش به دستورات مقامات نظارتی)؛

۴ - تطابق با سیاست‌های داخلی شامل:

- کنترل‌های داخلی، سیاست‌های پرسنلی، کفایت حقوق، سیاست‌های ارتقاء شغلی و

سیستم‌های حسابداری؛

- تطابق با سیاست‌های وام دهی، سرمایه گذاری، دارایی بدهی و غیره؛

- درستی، زمان بندی و کارایی اطلاعات مدیریت و سیستم‌های کنترل ریسک متناسب با

- سایز بانک، پیچیدگی و مجموعه ریسک‌ها؛
- ۵- گرایش به سمت اقدامات خودسرانه در زمینه:
- اعطاء وام در شرایط دشوار اقتصادی؛
- پرداخت اضافه حقوق و افزایش سود سهام؛
- استفاده از منابع بانک جهت مخارج شخصی کارکنان و مدیران؛
- ۶- توانایی پاسخگویی به تغییر شرایط در زمینه:
- آثار رکود، تورم و ورشکستگی صنایع روی عملیات بانکی؛
- توانایی یا ناتوانی در اصلاح اشتباهات گذشته یا نقاط ضعف.

د - درآمد (E)

برای ارزیابی وضع درآمد بانک‌های ایران می‌توان از معیار ذیل استفاده نمود:

- ۱- درآمد حاصل از مابه‌التفاوت سود دریافتی و پرداختی.
- ۲- درآمد حاصل از مابه‌التفاوت کارمزدهای پرداختی و دریافتی
- ۳- درآمد حال از عملیات ارزی
- پس از محاسبه حاصل جمع درآمدهای فوق‌الذکر، باید ذخایر، مالیات‌ها و سایر اقلام از حاصل جمع به دست آمده کسر شود.

ه- نقدینگی (L)

بانک‌ها موظفند نسبت به نگهداری حداقلی از دارائی‌های نقد که در برگیرنده درصدی از کل سپرده‌های می‌باشد اقدام نمایند. به موجب بند ۲، ماده ۱۴ قانون پولی و بانکی سال ۱۳۵۱ تعیین نسبت دارائی‌های آنی بانک‌ها به کلیه دارائی‌ها یا به انواع بدهی‌های آن‌ها به تشخیص بانک مرکزی می‌باشد.

نتیجه‌گیری:

همانطور که در بخش مباحث نظری عنوان گردید نتیجه CAMEL باید محرمانه تلقی شده و فقط برای اطلاع مقامات بانک مرکزی و بانک مربوطه منتشر می‌شود. مفاد مطروحه در گزارش حاضر به عنوان ابزاری جهت استفاده ناظرین بانک مرکزی ارائه می‌گردد و پس از دستیابی به معیار ارزیابی مدیریت می‌تواند قابل استفاده گردد.

جدول شماره ۱

سال ورشکستگی	رتبه CAMEL حداقل یک سال قبل از ورشکستگی	تعداد بانک‌های رتبه‌بندی شده با CAMEL	تعداد بانک‌های ورشکسته رتبه‌بندی شده با CAMEL
۱۹۹۵	۱	۳۲۹۹	۰
	۲	۶۴۶۹	۰
	۳	۹۱۶	۰
	۴	۳۰۳	۲
	۵	۵۶	۳
۱۹۹۶	۱	۳۷۵۹	۰
	۲	۵۹۹۵	۱
	۳	۵۸۷	۱
	۴	۱۵۸	۱
	۵	۳۹	۱
۱۹۹۷	۱	۴۰۴۱	۰
	۲	۵۴۷۲	۰
	۳	۴۰۰	۰
	۴	۹۱	۱
	۵	۲۳	۰
۱۹۹۸	۱	۴۳۲۸	۰
	۲	۴۹۴۱	۰
	۳	۳۲۹	۰
	۴	۵۷	۱
	۵	۱۵	۰

مأخذ: فدرال رزرو بانک آمریکا

جدول شماره ۲

سال رتبه	رتبه CAMEL در ابتدای سال	تعداد بانک‌های مورد بررسی	تعداد بانک‌های تنزل یافته به شرایط ضعیف	درصد بانک‌های تنزل یافته به شرایط ضعیف
۱۹۹۱	۱	۲۱۸۹	۳۴	۱/۵۵
	۲	۵۴۷۵	۶۶۴	۱۲/۱۳
۱۹۹۲	۱	۱۹۵۹	۲۲	۱/۱۲
	۲	۵۲۷۵	۴۰۲	۷/۶۲
۱۹۹۳	۱	۲۲۸۹	۷	۰/۳۱
	۲	۹۵۷۶	۱۷۵	۲/۹۳
۱۹۹۴	۱	۲۹۱۰	۹	۰/۳۱
	۲	۵۷۱۷	۱۵۳	۲/۶۸
۱۹۹۵	۱	۳۰۹۱	۸	۰/۲۶
	۲	۴۸۸۵	۹۴	۱/۹۲
۱۹۹۶	۱	۳۲۶۰	۱۰	۰/۳۱
	۲	۴۴۸۷	۱۱۶	۲/۵۹
۱۹۹۷	۱	۳۲۲۳	۷	۰/۲۲
	۲	۳۷۱۹	۱۱۶	۳/۱۲
۱۹۹۸	۱	۳۰۰۶	۱۹	۰/۶۳
	۲	۳۰۹۰	۱۳۴	۴/۳۴

جدول شماره ۳

ریسک اهرمی:		
ارزش خالص		
بازده متوسط دارائی‌ها (ROA)		
۶۵۷	۶۶	۶۸۱۲
۶۶۲۱	۶۶۶	۶۶۶۶
ریسک اعتباری:		
وام‌های با تاریخ انقضاء سررسید بین ۳۰ تا ۸۹ روز		
۶۶۶۶	۶۶۶	۶۶۶۶
وام‌های با تاریخ انقضاء سررسید بیش از ۹۰ روز		
۶۶۶۶	۶۶۶	۶۶۶۶
وام‌های غیر تجمعی		
۶۶۶۶	۶۶۶	۶۶۶۶
اموال غیر منقول		
۶۶۶۶	۶۶۶	۶۶۶۶
وام‌های تجاری و صنعتی		
۶۶۶۶	۶۶۶	۶۶۶۶
وام‌های مسکن افراد مقیم		
۶۶۶۶	۶۶۶	۶۶۶۶
ریسک نقدینگی:		
اوراق بهادار		
۶۶۶۶	۶۶۶	۶۶۶۶
سپرده‌های بلند مدت		
۶۶۶۶	۶۶۶	۶۶۶۶
متغیرهای غیر مالی:		
سایز بانک		
۶۶۶۶	۶۶۶	۶۶۶۶
رتبه ۲ CAMEL - متغیر مجازی برابر یک		
۶۶۶۶	۶۶۶	۶۶۶۶
مدیریت ضعیف - متغیر مجازی برابر یک		